

सम्पत्ती शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कृत्याकलापमा वित्तीय लगानी नियन्त्रण (AML/CFT) सम्बन्धी कार्यको बैंक तथा वित्तीय संस्थाको सुपरिवेक्षण सम्बन्धी दिग्दर्शन

पृष्ठभूमि : संयुक्त राष्ट्र संघको महासन्धी, सुरक्षा परिषदको निर्णय **Financial Action Task Force (FATF)** र वासेल कोर प्रिन्सिपलको विद्यमान अन्तराष्ट्रिय मापदण्ड तथा नेपालको कानून एवं नियमन व्यवस्थाको आधारमा सम्पत्ती शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कृत्याकलापमा हुने वित्तीय लगानी लाई नियन्त्रण गर्न अधिकार प्राप्त निकायले बैंक तथा वित्तीय संस्थाको आवश्यक मात्रामा स्थलगत तथा गैर स्थलगत निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्नु पर्दछ । यसरी निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्दा देहाय कुराहरुमा विशेष ध्यान पुर्याउनु पर्दछ ।

क. अन्तराष्ट्रीय मापदण्डको पालना सम्बन्धी व्यवस्था :

१. सम्पत्ती शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रण सम्बन्धमा **FATF** को मापदण्ड नं. २९ अनुसार बैंक तथा वित्तीय संस्थाको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्न अधिकार प्राप्त निकायहरुले मापदण्ड नं. २३ मा उल्लेखित कुराहरुलाई ध्यान लिई निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्नु पर्दछ ।
२. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले सम्पत्ती शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रण गर्नको लागि वासेल कोर प्रिन्सिपल अनुसार आफ्नो जिम्मेवारी पूरागरी रहेका छन् भनी सुनिश्चित गराउने दायित्व निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने सम्बन्धित अधिकार प्राप्त निकायको हुनेछ ।
३. **FATF** को अन्तराष्ट्रिय मापदण्ड नं. ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३, १४, १५, १६, १७, १८, १९, २१, २२ विशेष मापदण्ड नं. ४ र ७ अनुसार बैंक तथा वित्तीय संस्थाले सम्पत्ति शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रण गरेको छ/छैन एकिन गर्ने जिम्मेवारी निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने सम्बन्धित अधिकार प्राप्त निकायको हुनेछ ।

ख. राज्यको कानूनको पालना सम्बन्धी व्यवस्था :

सम्पत्ति शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रणको लागि सम्पत्ति शुद्धिकरण निवारण ऐन, २०६४ (प्रथम संशोधन १८ जेष्ठ २०६८ सहित) र नियमावली २०६६ लागू भएको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्न अधिकार प्राप्त निकायले देहायका कानूनी व्यवस्थाको पालना भए नभएको एकिन गर्ने जिम्मेवारी तथा कर्तव्य हुनेछ :

- (१.) कुनै व्यक्ति वा संस्थासंग बैंक तथा वित्तीय संस्थाले कुनै पनि प्रकारको व्यवसायीक सम्बन्ध (निक्षेप, कर्जा ग्यारेन्टी कारोवार) स्थापना गर्दा वा नेपाल राष्ट्र बैंकले समय समयमा सूचना प्रकाशित गरी तोकेको रकम भन्दा बढी रकमको एकै पटक वा पटक पटक गरी (निक्षेप) कारोवार गर्दा कारोवार गर्ने व्यक्तिको स्पष्ट रूपमा पहिचान हुने गरी देहाय बमोजिमका कागजातहरु पेश गर्न लगाएको छ / छैन (दफा ६)

कं. प्राकृतिक व्यक्तिको नाम थर, स्थाई ठेगाना, हाल बसोवास गरिरहेको ठेगाना, नागरिकता वा राहदानीको छविचित्र, पेशा व्यवसाय खुल्ने कागजातको छविचित्र, अन्य आवश्यक कागजात लगायत उपलब्ध भएसम्म टेलिफोन/फेक्स नम्बर, इमेल तथा वेभसाइट ।

ख. कानूनी व्यक्तिको हकमा फर्म, कम्पनी, अन्य संगठित संस्था स्थापना वा दर्ता भएको प्रमाणित गर्ने कागजातको छविचित्र, संस्थाको प्रोपाईटर वा साभेदार वा संचालकहरु र कार्यकारी प्रमुखको पूरा नाम थर, स्थायी/अस्थायी ठेगाना संलग्न भएका पेशा व्यवसाय खुल्ने कागजातहरु र आधिकारीक निर्णय र कारोवार गर्ने अख्तियारनामा सहितका कागजातहरु ।

ग. अरु कुनै व्यक्ति वा संस्थाको तर्फबाट व्यवशायिक सम्बन्ध स्थापना वा कारोवार गर्ने भएमा सम्बन्ध स्थापना गराउन चाहने व्यक्ति वा संस्थाको पूरा परिचय खुल्ने नागरिकता/राहदानी वा स्थापना वा दर्ता प्रमाणपत्रको छविचित्र, स्थायी/अस्थायी ठेगाना, फोन/फेक्स नम्बर, इमेल/वेभसाइट, पेशा व्यवसाय खुल्ने कागजातहरु र अख्तियारनामा कागजात ।

घ. बैंक तथा वित्तीय संस्थासंग गरेको व्यवशायिक कारोवारबाट लाभ प्राप्त गर्ने निबटतम नातेदार, व्यक्ति वा संस्थाको नाम थर, स्थाई/अस्थायी ठेगाना, फोन/फेक्स नम्बर, इमेल/ वेभसाइट ।

ङ. विनिमय अधिकारपत्र (Negociable Instruments) बाट कारोवार गरेकोमा सो अधिकारपत्र जारी गर्ने र भुक्तानी पाउने व्यक्तिको नाम थर, ठेगाना, फोन/फ्याक्स नं., इमेल /वेभ साइट ।

२. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले माथी बुदा नं. १ बमोजिम गरेको व्यवशायिक कारोवार र पेश गर्न लगाएको कागजातको अभिलेख स्पष्ट र व्यवस्थित रुपमा राखेको छ/छैन

३. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले देहाय बमोजिमका आफ्नो कानूनी दायित्व पूरा गरेको छ/छैन (दफा ७)

(क) नेपाल राष्ट्र बैंकले तोकेको सीमा रकमको एकै दिनमा एकमुष्ट वा पटकपटक कारोवार गरेको अभिलेख स्पष्ट रुपमा राख्नु पर्ने ।

(ख) बैंक तथा वित्तीय संस्थासंग ग्राहकले गरेको कुनै कारोवार ग्राहकको पेशा व्यवशायको आधारमा अस्वभाविक, शंकास्पद देखिएमा वा सम्पति शुद्धिकरण गर्ने उद्देश्यले कारोवार गरेको शंका लागेमा वा शंका गर्नु पर्ने अन्य कुनै मनासिव कारण भएमा सो सम्बन्धमा गोप्य रुपले आवश्यक जाँचवुझ गर्ने ।

(ग) बैंक तथा वित्तीय संस्थाले ग्राहकसंग गरेको सीमा कारोवारको सूचना कारोवार भएको मितिले पन्ध्र दिन भित्र र शंकास्पद कारोवारको सूचना तुरुन्त वित्तीय जानकारी इकाईलाई उपलब्ध गराउने ।

(घ) खण्ड (ग) बमोजिम वित्तीय जानकारी इकाइमा पेश गरेको वित्तीय विवरणको सूचनाको सम्बन्धमा पछि कुनै कुरा छुट भएमा वा ग्राहकले पेश गरेको सूचना वा जानकारी भन्दा फरक विवरण प्राप्त भएमा वित्तीय जानकारी इकाईलाई तुरुन्त जानकारी दिने ।

(ङ) बैंक तथा वित्तीय संस्थासंग लामो समयदेखि नियमित रुपमा गरि रहेको व्यवशायिक कारोवारको सम्बन्धमा पनि कुनै शंका लागेमा सो को छानविन गरी वित्तीय जानकारी इकाईलाई तुरुन्त जानकारी दिने ।

(च) बैंक तथा वित्तीय संस्थाको ग्राहकले व्यवशायिक कारोवार स्थापना गर्दा पेश गरेको कागजात, सीमा तथा संकास्पद कारोवारको अभिलेखका सम्बन्ध स्थापना गरेको वा कारोवार भएको वा कारोवारको खाता बन्द गरेको मितिले कम्तिमा पाँच वर्षसम्म सुरक्षित रुपमा राख्नु पर्ने ।

४. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले ग्राहकसंग गरेको व्यवशायिक कारोवारको अभिलेखको सम्बन्धमा निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने आधिकारिक निकायले कुनै जानकारी, स्पष्टीकरण, कारोवारको छविचित्र माग गर्दा दिने गरेको छ/छैन । (दफा १० (१) (क))

५. सम्पति शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रण गर्ने सम्बन्धमा वित्तीय जानकारी इकाई वा नियमनकारी निकायले जारी गरेको निर्देशन बैंक तथा वित्तीय संस्थाले पालना गरेको छ/छैन/। (दफा १० (३) र ४४ ख) ।

६. वित्तीय जानकारी इकाईमा सीमा कारोवार र संकास्पद कारोवारको वित्तीय विवरण पेश गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाको उच्च व्यवस्थापन स्तरको कार्यान्वयन अधिकृत तोकेको छ/छैन । (नियम १०)।

७. संकास्पद कारोवार सम्बन्धी अभिलेखमा कर्मचारी र कार्यालय प्रमुखले दस्तखत गरी गोप्य रुपमा राख्नु पर्ने । (नियम १०)

८. कार्यान्वयन अधिकृतले बैंक तथा वित्तीय संस्थाको तर्फबाट फोकल प्वाइन्टको रुपमा कार्य गरी वित्तीय जानकारी इकाईलाई नियमित रुपमा वित्तीय विवरण उपलब्ध गराउनु पर्ने । (नियम १०)

९. ऐन, नियम र नियमन व्यवस्था बमोजिम अपराध नियन्त्रणको लागि बैंक तथा वित्तीय संस्थाले माग गरेको विवरण, सूचना उपलब्ध गराउनु बैंक तथा वित्तीय संस्थाको ग्राहकको कर्तव्य हुने ।

ग. नियमन व्यवस्थाको पालना सम्बन्धी व्यवस्था :

सम्पति शुद्धिकरण निवारण ऐन, २०६४ को दफा १० (३) बमोजिम वित्तीय जानकारी इकाईले र दफा ४४ ख बमोजिम नेपाल राष्ट्र बैंक, बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभागले नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ तथा बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०६३ अनुसार बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई सम्पति शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रण सम्बन्धी आवश्यक निर्देशनहरु जारी गर्न सक्नेछ । नेपाल राष्ट्र बैंकका सम्बन्धित सुपरिवेक्षण विभागहरुले अन्तरराष्ट्रीय मापदण्ड, कानूनी तथा नियमन व्यवस्थाको आधारमा गैर स्थलगत वा स्थलगत निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गर्दा

अन्तराष्ट्रिय मापदण्ड, कानूनी तथा नियमन व्यवस्था पालना नगर्ने बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ तथा बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०६३ अनुसार आवश्यक कारवाही समेत गर्नु पर्दछ। बैंक तथा वित्तीय संस्थाले देहाय बमोजिमका नियमन व्यवस्था पालना गरेको छ/छैन एकिन गरी आवश्यक कारवाही समेत गरेर वित्तीय जानकारी इकाईलाई सूचना दिनु पर्दछ।

१. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले आफ्नो ग्राहकसंग व्यवशायिक सम्बन्ध स्थापना गर्दा अनूसूचि १ मा उल्लेख भए बमोजिम ग्राहकको प्रकृति अनुसारका कागजातहरु पेश गर्न लगाउनु पर्ने र बैंक तथा वित्तीय संस्थाका कर्मचारीहरुले सक्कल बमोजिम छविचित्र ठीक छ/छैन भिडाई हेर्नु पर्ने।
२. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले बेनामी वा काल्पनीक व्यक्तिको नाममा खाता खोल्न नहुने।
३. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले माग गरेको कागजातहरु पेश गर्नु ग्राहकको कर्तव्य हुने।
४. बैंक तथा वित्तीय संस्थासंग गरेको व्यवशायिक कारोवारबाट लाभ पुग्ने व्यक्ति स्पष्ट रुपमा पहिचान गर्नु पर्ने।
५. बैंक तथा वित्तीय संस्थाको ग्राहक संस्था (कानूनी व्यक्ति) भएको अवस्थामा सो संस्थाको स्वामित्व ग्रहण वा नियन्त्रणकर्ताको रुपमा रहेको प्राकृतिक व्यक्तिको स्पष्ट पहिचान गर्नु पर्ने।
६. बैंक तथा वित्तीय संस्थासंग ग्राहकले व्यवशायिक सम्बन्ध स्थापना गर्ने समयमा भने फाराममा कारोवारको प्रयोजन, प्रकृति, रकमको आकार जस्ता कुराहरु भर्न लगाउनु पर्ने।
७. बैंक तथा वित्तीय संस्थासंग व्यवशायिक सम्बन्ध स्थापना गर्न ग्राहकले पेश गरेको कागजात र आफ्नो पेशा व्यवशायको आधारमा ग्राहकले गरेको कारोवार रकम शुक्ष्म रुपले निरन्तर अनुगमन गर्दा देखिएको जोखिमको आधारमा उच्च, मध्यम र न्यून जोखिम राख्ने गरी ग्राहकको वर्गीकरण गर्नु पर्ने।
८. माग गरेको कागजात तथा सूचना नदिने ग्राहकसंग सम्बन्ध स्थापना गर्न इन्कार गर्नु र स्थापना भई सकेको सम्बन्ध समेत अन्त्य गर्नु बैंक तथा वित्तीय संस्थाको कर्तव्य हुने।
९. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले ग्राहक स्वीकार तथा ग्राहक पहिचान नीति/कार्यविधि बनाई लागू गर्नु पर्ने।
१०. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले आफ्नो ग्राहकको वास्तविक पहिचान गर्न नसक्ने स्थिति पैदा भएमा ग्राहकको विवरण वित्तीय जानकारी ईकाईमा तत्काल पठाउनु पर्ने।
११. उच्च पदस्थ व्यक्ति एकिन गर्ने कार्यविधि बनाई यस्ता ग्राहकसंग सम्बन्ध स्थापना गर्दा उच्च व्यवस्थापनको स्वीकृति लिनु पर्ने, कारोवार भएको रकमको स्रोत खुलाउन लगाउनु पर्ने र ३/३ महिनामा मुल्यांकन गरी कारोवार संकास्पद भए नभएको एकिन गर्नु पर्ने।
१२. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले विदेशी बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु संग व्यवशायिक सम्बन्ध स्थापना गर्दा सो देशका बैंक तथा वित्तीय संस्थाले सम्पति शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कार्यमा वित्तीय लागानी नियन्त्रणका प्रभावकारी उपायहरु अवलम्बा गरे नगरेको र सो बैंकका शाखाहरु संचालनमा रहेका देशहरुको जानकारी अनिवार्य रुपमा लिनु पर्ने।

१३. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले व्यवशायीक सम्बन्ध कायम गर्न लागिएको विदेशी बैंकको ख्याती, AML/CFT पालना नगरेको सम्बन्धमा नियमनकारी निकायले गरेको कारवाही सम्बन्धी कुराहरुको बारेमा सार्वजनिक सूचनाको स्रोतहरुलाई समेत प्रयोग गरी जानकारी लिनु पर्ने ।
१४. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले विदेशी सेल बैंक र त्यस्तो सेल बैंकसंग व्यवशायीक कारोवार गर्ने अन्य विदेशी बैंकहरुसंग व्यवशायिक कारोवार गर्न नहुने ।
१५. वित्तीय जानकारी इकाईले उपलब्ध गराइएको सूचिको आधारमा अन्तराष्ट्रीय मापदण्ड पालना नगरेका व्यक्ति तथा संस्थासंग व्यवशायीक कारोवार गर्दा बैंक तथा वित्तीय संस्थाले विशेष रूपले सावधानी अपनाउनु पर्ने ।
१६. अमेरिकी डलर १०००। वा सो भन्दा बढी रकम अन्तराष्ट्रीय रकमान्तर गर्दा बैंक तथा वित्तीय संस्थाले रकम पठाउने र पाउने व्यक्ति/बैंकको पहिचान हुने विवरण तथा कागजातहरु लिनु पर्ने ।
१७. कानून बमोजिम अपराधको अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्न अधिकार प्राप्त निकायले अपराधको अनुसन्धानको सिलसिलामा माग गरेको वित्तीय विवरण तथा कागजातहरु उपलब्ध गराउनु बैंक तथा वित्तीय संस्थाको कर्तव्य हुने ।
१८. वित्तीय जानकारी इकाई वा नियमनकारी निकायले लागू गरेको नियमन व्यवस्था बैंक तथा वित्तीय संस्थाले आफ्नो आन्तरिक कार्यविधि/नीतिमा समावेश गरी कर्मचारीहरुको जिम्मेवारी समेत तोकिएको कार्यान्वयन गर्नु पर्ने ।
१९. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले सम्पत्ति शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रण सम्बन्धी अन्तराष्ट्रीय मापदण्ड र कानूनी तथा नियमन व्यवस्था पालना गरे/नगरेको सम्बन्धमा स्वतन्त्र रूपमा आन्तरिक लेखापरीक्षण गराउनु पर्ने ।
२०. संयुक्त राष्ट्र संघ सुरक्षा परिषदको निर्णय नं. १२६७ बमोजिम गठित समितिले आतंककारीको रूपमा सूचिकृत गरेको व्यक्ति तथा संगठनसंग बैंक तथा वित्तीय संस्थाले व्यवशायीक कारोवार गर्न नहुने ।
२१. कारोवार भएको मितिले पन्ध्र दिन भित्र सीमा कारोवारको वित्तीय विवरण अनुसूची २ को ढाँचामा र शंकास्पद कारोवारको वित्तीय विवरण तुरुन्त अनुसूची ३ को ढाँचामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाले वित्तीय जानकारी इकाईमा पेश गर्नु पर्ने ।
२२. सम्पत्ति शुद्धिकरण निवारण र आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रण सम्बन्धी अन्तराष्ट्रीय मापदण्ड, नेपालको कानूनी तथा नियमन व्यवस्था, सीमा कारोवार र शंकास्पद कारोवारको विवरण वित्तीय जानकारी इकाईमा पेश गर्ने तरिका आदिको सम्बन्धमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाले आफ्नो सम्पूर्ण कर्मचारीहरुलाई आवश्यक तालिम प्रदान गर्नु पर्ने ।

घ. नियमनकारी र निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने निकायको कर्तव्य :

सम्पत्ति शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रण गर्ने सम्बन्धमा नियमनकारी र निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने निकायहरुको कर्तव्य देहाय बमोजिम हुनेछ ।

१. अन्तराष्ट्रिय मापदण्ड, नेपालको कानूनी तथा नियमन व्यवस्थाका सम्बन्धमा आफ्नो कर्मचारीहरूलाई आवश्यक तालिम नियमित रूपमा प्रदान गर्ने ।
२. अन्तराष्ट्रिय मापदण्ड, नेपालको कानूनी तथा नियमन व्यवस्था कार्यान्वयन गर्ने/गराउने गरी शर्त तोकी इजाजतपत्र प्रदान गर्ने र आवश्यक नियमन व्यवस्था गर्ने ।
३. अन्तराष्ट्रिय मापदण्ड, नेपालको कानूनी तथा नियमन व्यवस्था कार्यान्वयन भए/नभएको सम्बन्धमा निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण वा अनुगमन गर्ने ।
४. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले अन्तराष्ट्रिय मापदण्ड, नेपालको कानूनी तथा नियमन व्यवस्था पालना नगरेको अवस्थामा आफूले प्रयोग गर्ने कानून अनुसार आवश्यक कारवाही गर्ने ।
५. सम्पत्ति शुद्धिकरण निवारण र आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रणका सम्बन्धमा आफूले सम्पादन गरेका कार्यहरूको विवरण नियमित रूपमा र वार्षिक प्रतिवेदन आर्थिक वर्ष समाप्त भएको एक महिना भित्र वित्तीय जानकारी इकाई समक्ष पेश गर्ने ।

ड. तथ्यांक व्यवस्थापन व्यवस्था :

नियमनकारी निकाय र निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गर्ने निकायले सम्पत्ति शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रणका सम्बन्धमा आफूले सम्पादन गरेका देहायका कार्यहरूको आर्थिक वर्षगत तथ्यांक व्यवस्थित रूपमा राख्नु पर्ने कर्तव्य हुनेछ ।

१. सम्पत्ति शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रण गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई लागू गरेको नीतिगत कार्यहरूको विवरण ।
२. सम्पत्ति शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रण गर्ने सम्बन्धमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाको निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गरेको कार्यहरूको विवरण
३. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले सम्पत्ति शुद्धिकरण निवारण तथा आतंककारी कार्यमा वित्तीय लगानी नियन्त्रण सम्बन्धी ऐन, नियम तथा नियमन व्यवस्था पालना नगरेको कारणबाट बैंक तथा वित्तीय संस्था संचालक, कार्यकारी प्रमुख तथा कर्मचारीहरूलाई गरेको कारवाहीको किसिम, संख्या तथा रकम सहितको विवरण ।